

О. М. Дядюшкін

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПСЕВДОРЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ РЕЛІГІЇ

Розглянуто методологічну можливість застосування деяких підходів до визначення релігійних організацій для дослідження псевдорелігій. Зокрема, запропоновано використовувати типологію Г. Беккера «культ-секта-деномінація-церква» як ефективний інструмент дослідження псевдорелігійних організацій у контексті соціології релігії. Проведено аналогію між функціонуванням релігійного культу та деякими псевдорелігійними організаціями.

Ключові слова: релігія, релігійна організація, псевдорелігія, культ, секта, деномінація, церква, типи сект.

Релігія є динамічним явищем, яке змінюється разом із іншими сферами культури. Проте в релігієзнавстві, як академічній науці, прийнято виділяти деякі особливі характеристики релігії як феномена. За допомогою таких характеристик можна виокремити явища, що репрезентують релігію, з-поміж інших форм духовного буття індивіда.

Якщо припустити можливість появи нових форм задоволення людиною духовних потреб, то варто розглянути їх через співвіднесення із традиційними формами духовного життя. Зокрема, сьогодні існують пародійні релігії, Церква Копімізму, Джедаїзм тощо. Ці рухи мають організації та визнаються деякими країнами як релігійні об'єднання. Вони самоідентифікуються як релігії, та ззовні їх діяльність схожа на діяльність традиційних або нових релігій. Проте під час ближчого розгляду стає очевидним, що часто визначити їх в академічному розумінні як релігії досить складно.

Законодавство більшості секулярних країн світу регулює норму про свободу віросповідання, виходячи із певних положень. Головним таким положенням є визначення релігії як світоглядної системи, яка виражається у переконаннях віруючого. Завдання ж держави – забезпечити для усіх громадян рівні можливості мати ті чи інші переконання.

Але для релігієзнавства цікавим постає механізм, за допомогою якого можна визначити соціальне об'єднання як релігійне. Очевидно, що для наукового розуміння релігійності самоідентифікація індивіда не є єдиною та вичерпною підставою. Особливої актуальності така проблема набуває у контексті трагічних подій, які пов'язані із малодослідженими формами релігії. Такими як, «Храм народів» чи «Ворота раю», які теж можна після ряду досліджень віднести до класу псевдорелігій.

Дослідження псевдорелігій буде неповним без аналізу особливостей їх соціального функціонування. Для такого аналізу слід визначитися із методологічними засадами. А саме: необхідно розглянути соціальні форми, яких можуть набувати псевдорелігії у порівнянні із релігіями, та розглянути псевдорелігії за допомогою здобутків соціології релігії.

Специфіка досліджуваного феномена визначає підходи до розуміння соціальної природи релігії, які репрезентують, зокрема, такі вчені як М. Вебер, Е. Трьюльч, Г. Беккер та інші. Зазначені автори заклали основи типології релігійних організацій, які можуть успішно використовуватися під час визначення особливостей соціального функціонування псевдорелігійних організацій. Проте первинною постає проблема визначення псевдорелігійної організації як складової соціальної системи.

Слід розглянути формальну основу для визначення релігійної організації. Відповідно до законодавства України, «Релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління та центри, монастирі,

релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями)» (About freedom of conscience and religious organizations: Ukrainian law 1991, p. 283) [7, с. 283]. Особливо у контексті того, що деякі із псевдорелігій прагнуть офіційного визнання, вони намагаються відповідати формальним вимогам законодавства.

Ми навмисне долучаємо до дослідження псевдорелігій юридичне визначення релігійної організації. Однією із особливостей псевдорелігій є те, що вони самоідентифікуються як релігійні організації. У переважній більшості випадків свою діяльність вони прагнуть оформити відповідно зі світським державним законодавством. Нагадаймо, що, наприклад, Церква Сатани стала відомою завдяки тому, що Великобританія та США фактично визнали її як релігійну організацію через неодноразові прохання з боку самих adeptів Церкви та їх родичів. Крім того, всі намагання з боку традиційних християнських конфесій юридично заборонити діяльність Церкви Сатани не отримали підтримки з боку держави саме тому, що у своїй діяльності Церква Сатани визнавалася такою, що діє в межах чинних законів та відповідає формальним вимогам щодо релігійної організації.

Можна стверджувати, що релігійна організація, у широкому визначенні, є об'єднанням людей для задоволення релігійних потреб. Законодавство не визначає в чому полягає специфіка саме релігійних потреб, оскільки це суперечило б праву людини на вільний вибір світогляду. Відповідно, існує технічна можливість утворення та легітимізації такого об'єднання, яке б лише відтворювало формальні ознаки релігії.

Для полегшення даного дослідження слід умовно розподілити псевдорелігії на два ключових типи. Критерієм розрізнення виступає вираженість соціальної структури псевдорелігійних утворень. До першого типу належать ті, що мають чітку соціальну структуру, яка виражається в ієрархічній системі, контролі членства тощо.

До другого типу псевдорелігійних організацій можна віднести такі, що не мають чітко вираженої соціальної структури. Зокрема, це можуть бути інтернет-товариства (Церква Гугл), або вільні об'єднання, які формуються час від часу для проведення спільних акцій (Пастафаріанство та інші пародійні релігії).

Необхідно сформулювати теоретичні засади, відповідно до яких ми з великою долею впевненості, зможемо виокремити псевдорелігійні організації як клас соціальних утворень.

Соціальна структура визначається як система сталих взаємозв'язків між елементами соціального простору.

Зовнішнє соціальне середовище, визначає межі соціальної структури. За рівнем формалізації можна виділити сильно та слабо структуровані системи.

Варто зазначити, що релігійна організація є тим матеріальним вираженням релігії, яке у світських суспільствах потрапляє у сферу регуляторної функції держави. Відповідно, держава акцентує особливу увагу на регулюванні соціальних відносин саме на рівні організацій.

На сьогодні існує певна кількість підходів до класифікації релігійних організацій. Однією з найпоширеніших типологій є запропонована М. Вебером типологія «церква – секта». Зазначену типологію іноді ще називають типологією «Вебера – Трьольча», оскільки її дещо доповнив Е. Трьольч. Проте, на нашу думку, підхід, запропонований Е. Трьольчем, варто виокремлювати як самостійний, що виник на ґрунті методології М. Вебера, але має суттєві відмінності.

Таку «класичну» методологію класифікації релігійних організацій дещо складно застосувати у ході дослідження псевдорелігій як соціального феномена. Зокрема, псевдорелігійні організації можуть відповідати одному із типів релігійної організації, але існують ті, що не мають чіткої соціальної структури. Вони розпоршені у суспільстві, складно встановити межі таких псевдорелігій як соціальних систем. Оптимальним буде використання такого підходу, який глибше розкриває специфіку новотворів у релігійній сфері суспільства.

Варто зазначити, що питання класифікації релігійних організацій на сьогодні є одним із актуальних у релігієзнавстві. «Проблема типології релігійних організацій викликає жваву дискусію у наукових колах. Вона особливо поживалася з 70-х років, коли у центрі уваги опинилися новітні релігійні утворення (Academic Religious 2000, p. 490) [1, с. 490]. Підкреслимо, більшість організацій, які ми будемо розглядати, виникають саме у згаданий період.

П. Гайденко, російський фахівець у галузі історії філософії, досліджуючи місце та роль М. Вебера в історії соціології, відзначав деякі особливості його теорії. Зокрема, він вказував на визначення соціальної дії, яке запропонував М. Вебер, та на те, що релігійна діяльність суттєво відрізняється від соціальної дії. «Так само, не є соціальною дією релігійна акція індивіда, яка направлена на споглядання в одинокій молитві» (Gajdenko 1979, p. 274) [5, с. 274]. Для М. Вебера було важливо зазначити направленість релігійної дії на саму себе. Відповідно, і направленість діяльності релігійної організації суттєво відрізняється від направленостей інших соціальних організацій, наприклад, економічних чи політичних.

Російський дослідник у галузі соціології релігії В. Гараджа зазначає: «Поняття «церква» та «секта» – ідеальні типи різних моделей релігійної організації. Реально існуючі релігійні організації практично ніколи не відповідають цим моделям по всіх показниках. Проте вони допомагають розробити типологію релігійних організацій. За допомогою цих двох понять неможливо описати все розмаїття релігійних організацій – існують ще й інші, проміжкові форми, які відхиляються» (Garadzha 1996, p. 218) [6, с. 218]. Досліджуючи соціальні прояви феномена псевдорелігії, ми переважно будемо зіштовхуватися саме із такими «проміжковими формами».

Типологія «церква – секта» у релігієзнавстві концептуально доповнювалася та вдосконалювалася іншими дослідниками, зокрема таким вченим як Говард Беккер. Він розширив типологію Вебера – Трьольча ще двома поняттями: деномінація та культ. Ними можна позначити суттєву кількість форм релігійних організацій.

Отже, пропонуємо детальніше поглянути на підхід Вебера – Трьольча щодо проблеми визначення та класифікації релігійних організацій. Як зазначалось, типологія Вебера – Трьольча заснована на протиставленні понять «церква» та «секта». Під церквою варто розуміти структурно стабільну, соціально поширену організацію. Вона зберігає свою цілісність завдяки традиціям та формальним нормам, що сформувалися на підставі віровчення та доктринальних положень віровчення. Характерною особливістю церкви є її поширеність у межах того чи іншого суспільства незалежно від соціальних верств. Тобто членами церкви, як правило, можуть бути представники всіх суспільних страт: від найнижчих прошарків до елітарних груп. Також членство в такій соціальній організації як церква не обов'язково фіксується та контролюється через її поширеність у межах конкретного суспільства. Завдяки церкві потужні релігійні традиції стають суспільними традиціями. Кожен народжений індивід автоматично стає членом такої організації. У контексті дослідження псевдорелігій варто зазначити, що процес долучення до релігійної організації є важливим аспектом. Зокрема, аналізуючи приклади псевдорелігійних організацій, ми помітимо, що членство в них набувається переважно на добровільній основі. І велике значення матиме особиста позиція послідовника.

Наразі ми зазначимо, що характерними особливостями церкви, як соціальної організації, є: а) поширеність у суспільстві, б) трансформація релігійних норм у загальносуспільні (світські), в) приплив нових членів такої організації забезпечується здебільшого автоматично, шляхом долучення новонароджених.

Наступним важливим поняттям, яке пропонує підхід Вебера – Трьольча, є поняття «секта». Секта постає як об'єднання індивідів у межах церкви як соціальної групи. Таке об'єднання не поділяє основоположних доктринальних положень церкви. Нагадаймо, більшість церковних доктринальних положень, тобто релігійні норми, цінності, погляди тощо, стають загальносуспільними. Фактично відбувається процес десакралізації церковних норм. Поширюючись у суспільстві, такі норми з часом можуть набувати статусу світських норм. Вони можуть лягати в основу нормативно-правових актів й державного законодавства. Як приклад можна навести норми із сімейного права багатьох країн. Як відомо, в Україні полігамні шлюби заборонені. У той час як в Арабських Еміратах світським правом дозволено мати до чотирьох дружин, в основу такого права лягли норми релігійні.

Відповідно, секта може бути опозиційною до норм не лише церковних, але й до тих, що набули статусу світських, тобто вона може перебувати в опозиції до деяких із світських норм.

Важливо зазначити, що опозиційність секти до норм, принципів, цінностей тощо, зумовлена тим, що представники секти репрезентують «нову» позицію та систему поглядів, які, на їхню думку, є істинними та очевидними. Тому на ранніх етапах становлення секти, як правило, займають доволі активну позицію.

Іноді така позиція може виражатися в силовому протистоянні. Таке протистояння зумовлено передусім тим, що часто така соціальна організація як церква перебуває в тісних взаємозв'язках із державою, або навіть сама представляє органи державної влади.

У таких суспільствах секта перебуває не просто в опозиції до того чи іншого віровчення, а становить загрозу для державної влади чи окремих її елементів.

Аналізуючи підхід Вебера – Трьольча, соціолог Пауль Хонігсгейм пропонує класифікацію сект, відповідно до якої можна виділити три групи.

До першої групи належать агресивні секти. Тобто такі, що «виникають у смутні часи та які щиро переконані у тому, що можуть та навіть зобов'язані звернутися до використання меча» (Bekker 1961, p. 531) [3, с. 531].

Наступним типом секти є так звана «асимільована секта», тобто це така агресивна секта, що унаслідок тих чи інших подій дещо змінила своє ставлення до церкви. Асимільовані секти, у певному сенсі, нагадують церкви, вони здатні до діалогу та намагаються уникнути конфронтації як із церквою, так й іншими сектами.

Третім типом секти П. Хонігсгейм вважає такі, що не здатні до діалогу із іншими сектами чи церквами, проте вони так само уникають і конфронтації. Для них характерним є занурення у процес розробки власних доктринальних положень. Він зазначає: «у цьому випадку члени секти задоволені тим, що створюють царство боже у маленькій групі, де їх не переслідують». Зазначимо, що подібна класифікація сект, можливо, не знайде продовження у ході нашого дослідження. Проте вона відображає характерні особливості секти, які дозволяють нам глибше зрозуміти даний специфічний різновид релігійної організації. А саме: підхід, за яким можна виділити різні типи сект, запропонований П. Хонігсгеймом, заснований на аналізі активності соціальної позиції такої релігійної організації як секта. Тобто в основу такої класифікації покладено ступінь ворожості груп індивідів, які різною мірою готові вступати в конфронтацію із представниками інших доктрин.

У контексті нашого дослідження важливо зазначити, що під час аналізу псевдорелігійних організацій ми також можемо аналізувати ступінь їх соціальної відкритості та активності. Зокрема, ступінь соціальної відкритості псевдорелігійних організацій може бути одним із додаткових критеріїв їх типології. Проте, перш ніж перейти до типології псевдорелігійних організацій, ми маємо продовжити аналіз типологій релігійних організацій.

Як зазначалося, типологія Вебера – Трьольча заснована на ідеальних типах як теоретичних концептах. Такі концепти не зустрічаються у соціальній дійсності в чистому вигляді. Крім того, двох типів недостатньо для того, щоб охопити все розмаїття типів та форм релігійних організацій.

Ми пропонуємо долучити до нашого дослідження творчість видатного американського соціолога, представника Чикагської школи соціології Г. Беккера. Він суттєво доповнює та універсалізує підхід М. Вебера до типології релігійних організацій. Саме типологія Г. Беккера дозволяє нам окреслити такі форми релігійних організацій, які ми могли б виділити у ході дослідження псевдорелігійних організацій.

Передусім варто зазначити, що Говард Беккер розділяв суспільства на два типи: священні та світські (сакральні – секулярні). Проте він зазначав, що

«священність» включає до себе значно більше, ніж специфічно релігійне, тобто святе (Bekker 1961, p. 531) [3, с. 531].

Під священним суспільством він розумів такий тип соціальних зв'язків, які сформувалися під значним впливом релігійних норм, правил та приписів, які лягли до основи суспільних традицій та звичаїв. Такі традиції та звичаї, у свою чергу, відіграють велику роль у становленні індивідуального світогляду представників соціуму. Відповідно, ми можемо зробити висновок, що такі суспільства можуть формуватися під впливом церкви як соціального інституту. Остання відіграє роль джерела не лише норм поведінки та різного роду регламентів, але й джерела світоглядних систем. Вони можуть мати, певною мірою, світський характер. Проте засновані вони на доктринальних положеннях певної релігії, яка набула статусу соціального інституту завдяки такій організації як церква.

У свою чергу, світське суспільство – це такий тип суспільства, в якому домінує «природне право», тобто така система соціальних взаємозв'язків, що сформувалася на основі звичаїв та традицій, які лише частково увібрали в себе релігійні норми. Загалом ми зазначимо, що в чистому вигляді практично неможливо віднайти світського чи священного суспільства. Мова, скоріше, йде про роль та місце релігії як соціального інституту в процесі формування соціальних норм.

Відповідно, ми маємо враховувати специфіку суспільства, в межах якого ми розглядаємо приклад псевдорелігійної організації. Як мінімум, ми повинні зважати на місце та роль релігії як соціального інституту в суспільстві. Оскільки псевдорелігійна організація, наслідує релігійну організацію, вона може прагнути й на ту роль, яку відіграє релігія на рівні загальносуспільних процесів.

Наприклад, псевдорелігійна організація, яка виникає в межах християнського соціокультурного простору, скажімо, сучасної Європи, за формальними ознаками може наслідувати ту чи іншу європейську релігію. Проте, скоріш за все, вона буде емітувати певні формальні ознаки однієї із найпоширеніших конфесій, наприклад, Римо-Католицької. Вона наслідуватиме, зокрема, ієрархічну систему, елементи богослужбової практики тощо. Крім того, вона може знаходитися в опозиції до тих чи інших релігійних норм.

Варто зазначити, що ми лише гіпотетично припускаємо можливість псевдорелігійї прагнути соціальної ролі, яку відіграють деякі релігії. Підтвердити чи спростувати дану тезу можна лише після вичерпних емпіричних досліджень. Проте ми також припускаємо, що псевдорелігійні організації, які виникають у другій половині минулого століття, можуть розвиватися. Вони можуть перерости у соціальні рухи, або ж зникнути. Наразі ми констатуємо, що дослідження феномена псевдорелігійї на рівні соціальних організацій необхідно будувати спираючись на підходи та методи дослідження типів релігійних організацій. Оскільки, як зазначалося, на рівні формальних ознак соціального утворення між релігією та псевдорелігією практично відсутні відмінності.

Для того щоб підтвердити тезу щодо подібності релігії та псевдорелігії на рівні соціальних організацій, нам необхідно розглянути такі типи: деномінація та культ.

Г. Беккер розглядає деномінацію «як секту на одній із найвищих стадій її розвитку, яка здатна

йти на компроміси, наприклад у питанні щодо прийняття нових членів» (Bekker 1961, р. 531) [3, с. 531]. Ми можемо визначити деномінацію як такий тип релігійної організації, який утворився на основі об'єднання віруючих, яке не прагне вступати у відкриту конфронтацію із загальнопоширеними релігійними доктринами, але прагне відстояти власний віроповчальний комплекс. Як соціальна організація, деномінація відрізняється більш сталою структурою, на відміну від секти.

Поняття «культ» походить від латинського «cultus» – поклоніння, що, у свою чергу, походить від «colo» – оброблювати. Спільнокореневі слова: «cultura», «om colo», «colere» – вирощувати, виховувати, шанувати, й відповідно, слово «культура», також має спільний із ним корінь. Ми не дарма вказуємо на таку лексичну особливість, оскільки, як зазначалося, поняття «культ» є складним та багатозначним не лише у середовищі побутової мови, або різних наукових словниках, але й в межах сучасної соціології релігії.

Зокрема, під час розгляду новітніх релігійних течій часто можна зустріти такі словосполучення: «психокульт», «деструктивний культ», «містичний культ», або ж «культ певного об'єкта матеріальної, або духовної природи». Тому необхідно встановити зміст даного поняття таким чином, щоб охопити максимальну множину релігійних організацій, які можна ним позначити. Але при цьому, щоб таке визначення було максимально конкретизованим.

О. М. Васильєва зазначає: «Найбільш складним моментом у розвитку типологій релігійних об'єднань стало введення четвертого типу – «релігійного культу», який отримав, тим не менш, більше визнання, ніж «деномінація». Поняття «культ», яке запропонував Г. Беккер у 1929 р., містить суперечність: з одного боку, є «аморфний, безструктурний, неконденсований тип» (спіритуалізм та теософія), а з іншого боку, «культи, які часто схожі на секти», тобто на цілком виражені релігійні інститути (Церква Об'єднання та Саентологія)» (Vasil'eva 2008, р. 12) [4, с. 12].

Культ постає як такий тип релігійної організації, який сформувався на основі об'єднання віруючих, яких єднає харизматичний лідер. «Культ представляє собою таку групу, що утворилася довкола того чи іншого релігійного харизматичного керівника, як, наприклад, різні католицькі чи протестантські містичні культу» (Bekker 1961, р. 531) [3, с. 531].

У даному відношенні вкрай важливим теоретичним аспектом у визначенні даного типу релігійної організації, є поняття «харизматичного лідера». У контексті дослідження псевдорелігійних організацій ми маємо акцентувати увагу на постаті такого лідера. Очевидно, що необхідно визначитися із термінологічною основою зазначеного словосполучення, а саме: необхідно визначитися із поняттям «харизматичний». Оскільки наше дослідження тяжіє до соціології релігії, особливо в контексті аналізу псевдорелігії як соціального феномена, ми пропонуємо використовувати визначення, яке пропонує А. Баркер: «Соціологи використовують поняття «харизма» у розумінні, яке відрізняється від побутового використання даного слова, коли харизматиком можуть назвати поп-зірку, чи від богословського значення, коли під цим словом розуміють володіння певною особливою благодаттю. Соціологи розуміють під цим поняттям лише віру послідовників лідера у те, що він (вона) володіє абсолютно особливою

якістю, завдяки чому вони (послідовники) добровільно наділяють лідера особливою владою над собою» (Barker 1997, р. 43) [2, с. 43].

Для культу на рівні соціальної організації постать харизматичного лідера часто стає ключовою. Саме лідер виступає тією силою, що утворює об'єднання віруючих, на основі якого формується релігійна організація, зокрема культ. Тому в контексті аналізу підходів щодо визначення такого типу релігійної організації як культ, ми пропонуємо зупинитися на аналізі постаті лідера. Постать лідера є одним із визначальних аспектів для розуміння релігійного культу. Не тільки тому що саме лідер може виступати фактором його утворення, а й через те, що лідер презентує таку систему поглядів, яка виражає настрої, притаманні тій чи іншій групі. Оскільки аналіз постаті лідера є важливим не лише для розуміння релігійного культу, а й безпосередньо для розуміння специфіки псевдорелігійної організації, ми зупинимось на ньому окремо у ході нашого дослідження.

Розглянувши підходи до визначення різних типів релігійних організацій, які базуються на методологічних принципах, які заклав М. Вебер, ми можемо виокремити низку важливих положень.

Передусім, псевдорелігії, як соціальний феномен, можуть визначатися за допомогою одного із елементів типології релігійних організацій. Для цього ми пропонуємо використовувати класифікацію Г. Беккера. Вона базується на методології Вебера – Трьольча, проте, має суттєві відмінності. По-перше, вона охоплює більшу кількість форм релігійних організацій. По-друге, вона дозволяє ввести таке поняття як «етап розвитку» релігійної організації. По-третє, один із елементів такої класифікації, а саме культ, як форма соціальної організації, відповідає формі соціальної організації багатьох псевдорелігій.

Бібліографічні посилання

1. Академічне релігієзнавство / ред. А. Колодний. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Баркер А. Новые религиозные движения. Практическое введение. / А. Баркер. – СПб. : Изд-во Русс. Христианского гум. ин-та, 1997.
3. Беккер Г. Современная социологическая теория в ее преемственности и изменении. / Г. Беккер ; пер. с англ. А. Босков. – М. : Изд-во иностран. лит-ры, 1961. – 882 с.
4. Васильєва Е. Типология «церковь–секта» Вебера–Трьольча и ее развитие в западном и отечественном религиоведении [Электронный ресурс] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филос. наук : спец. 09.00.13 / Е. Васильєва. – М., 2008. – Режим доступа : http://iph.ras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Autoreferat_Vasilieva.pdf.
5. Гайденок П. П. Социология Макса Вебера / П. П. Гайденок // История буржуазной социологии XIX – начала XX века / под ред. И. С. Кона. – М. : Наука, 1979. – С. 253–308.
6. Гараджа В. И. Социология религии: учебное пособие для вузов. / В. И. Гараджа. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 236 с.
7. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України. Відомості – Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 25.

Дядюшкин А. М. Псевдорелигиозные организации как предмет изучения социологии религии

Рассмотрены подходы к типологии религиозных организаций в контексте их методологической применимости к изучению псевдорелигиозных организаций. В частности, рассмотрена типология Г. Беккера «культ-секта-деноминация-церковь». Проведена аналогия между спецификой функционирования религиозного культа и псевдорелигиозной организации.

Ключевые слова: религия, религиозная организация, псевдорелигия, культ, секта, деноминация, церковь, типы сект.

Dyadushkin A. M. Pseudo religious organizations as object of research of sociology of religion

Modern sociology of religion as structural part of complex of sciences about religion in the context of research pseudo religions as phenomenon of modern society. An author examines basic go near tipologii of religious organizations in the context of research pseudo religious organizations. Suggests to use methodology determinations of types of religious organizations for research of basic descriptions of specific of the social functioning pseudo religions as social organizations. Also, possibility is examined for sociological research pseudo religions, to use methodology of classification of types of religious organizations, such as: church, sect, denomination, cult. To analyse possibility of determination pseudo religious social organizations offered, as very look like the religious cults of organization. And also, in the context of modern theories in area of sociology of religion probed pseudoreligious organizations. In particular, as pseudo it is suggested to define religious social organizations parody religions. Studied methodological possibilities of modern sociology of religion in researches pseudo religious social organizations. Offered for a study pseudo religious social organization to apply methodology of research all the same of types of religious organizations as a church and sect, denomination and cult.

An author draws analogy between some pseudo religious social organizations and some religious social educations. A specific feature is analysed pseudo religious social organizations which can be the strongly structured associations.

Those associations which do not have the expressly expressed social structure are analysed, also. As an important aspect of functioning many pseudo religious social organizations it is suggested to select the brightly expressed hierarchical structure

УДК 141

А. Ф. Захарчук

Национальный горный университет (г. Днепропетровск)

СООТНОШЕНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ РАЦИОНАЛЬНОГО – ИРРАЦИОНАЛЬНОГО В СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИХ ВОЗЗРЕНИЯХ Ф. НИЦШЕ

Проанализированы взгляды Ф. Ницше на проблемы современного западного общества в контексте соотношения элементов рационального – иррационального. Рассмотрено влияние критики Ф. Ницше рационалистических интенций западной культуры на становление некоторых современных неклассических подходов в западной философии к пониманию природы общества и общественных процессов.

Ключевые слова: Ф. Ницше, общество, рациональное, иррациональное, западная философия, теория кризиса.

Актуальность анализа элементов рационального – иррационального в контексте социально-философских воззрений Ф. Ницше обусловлена необходимостью показать общественный процесс в динамике, как процесс поступательного развития гуманитарного знания, которое стремится ко всестороннему осмыслению природы человека и общества. Таким образом, важным аспектом осмысления общественной проблематики является обращение к иррациональным и рациональным сторонам его бытия.

Понимание важности всестороннего изучения природы человека, которое присуще современной неклассической философии, во многом стало возможным благодаря воззрениям Ф. Ницше, который одним из первых в западной философии предпринял попытку отойти от ее классических форм. В этой связи можно утверждать, что философия жизни в целом и учение Ницше, как ее наиболее яркого представителя в частности, внесли неоценимый и даже фундаментальный вклад в осмысление иррациональной стороны бытия человека и общества.

Критика Ф. Ницше рационализма как наиболее характерного элемента западной классической философии оказала значительное влияние на становление ряда

and control of membership in organization. An author specifies on importance of further study pseudo religions as social organizations.

Keywords: pseudo religion, social structure, religion, religious organization, sociology of religion, church, sect, cult, denomination, types of sect.

References

'Akademichne religieznavstvo' ['Academic Religious'] 2000, Svit znan' Publ, K.

Barker, A 1997, *'Novye religioznye dvizhenija. Prakticheskoe vvedenie'* ['New Religious Movements. A practical introduction'], Russian Christian Humanitarian Institute Publ, St. Petersburg.

Bekker, G 1961, *'Sovremennaja sociologicheskaja teorija v ee preemstvennosti i izmenenii'* ['Contemporary sociological theory in its continuity and change'] Moscow Publisher of Foreign Literature.

Vasil'eva, E 2008, *'Tipologija «cerkov'–sekta» Vebera – Trjol'cha i ee razvitie v zapadnom i otechestvennom religiovedenii. Avtoreferat diss'* ['Typology «church – sect» Weber – Troeltsch and its development in the western and domestic religious studies Author's abstract'], M., viewed 20 February 2013, <http://iph.ras.ru/uplfile/asp/autoreferat/Autoreferat_Vasilieva.pdf>.

Gajdenko, PP 1979, *'Sociologija Maksa Vebera* [Sociology of Max Weber'], *Istorija burzhuaznoj sociologii XIX – nachala XX veka*, M., Nauka Publ., pp. 253–308.

Garadzha, VI 1996, *'Sociologija religii: uchebnoe posobie dlja vizov'* ['Sociology of Religion: a manual for schools'], Aspect Press Publ, Moscow.

'Pro svobodu sovisti ta religijni organizacii. Zakon Ukraini' ['About freedom of conscience and religious organizations: Ukrainian law'], *Vidomosti Verhovnoi Radi URSR (VVR)*, Kyiv, 1991, № 25.

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

течений в сучасній західній антисциентистській філософії в частині, а в цілому – дана критика також сприяла смені філософської парадигми в західній культурі. Тому ірраціоналістичний аспект ніцшеанської філософії є актуальною темою для вивчення як в середі зарубіжних, так і в середі вітчизняних дослідників.

Серед українських сучасних дослідників, які зверталися до багатьох актуальних для сучасного суспільства проблем в контексті філософії Ф. Ницше, можна назвати таких: А. К. Бычко, П. И. Гнатенко, В. Гринив, Н. Н. Емельянова, Н. В. Загурская, Д. Д. Ледницький, В. Б. Окороков, В. В. Остроухов, Ю. А. Шабанова и др.

Цілью даної статті є аналіз актуальних суспільних проблем в контексті понять рационального – иррационального як значимих понять, апробованих в сучасних філософських дослідженнях.

Для досягнення цієї цілі слід вирішити ряд задач:

- каково соотношение элементов рационального и иррационального в социально-философских воззрениях Ф. Ницше;